

ПАБАЙ АҒА МЕН ПОЛ АҒА

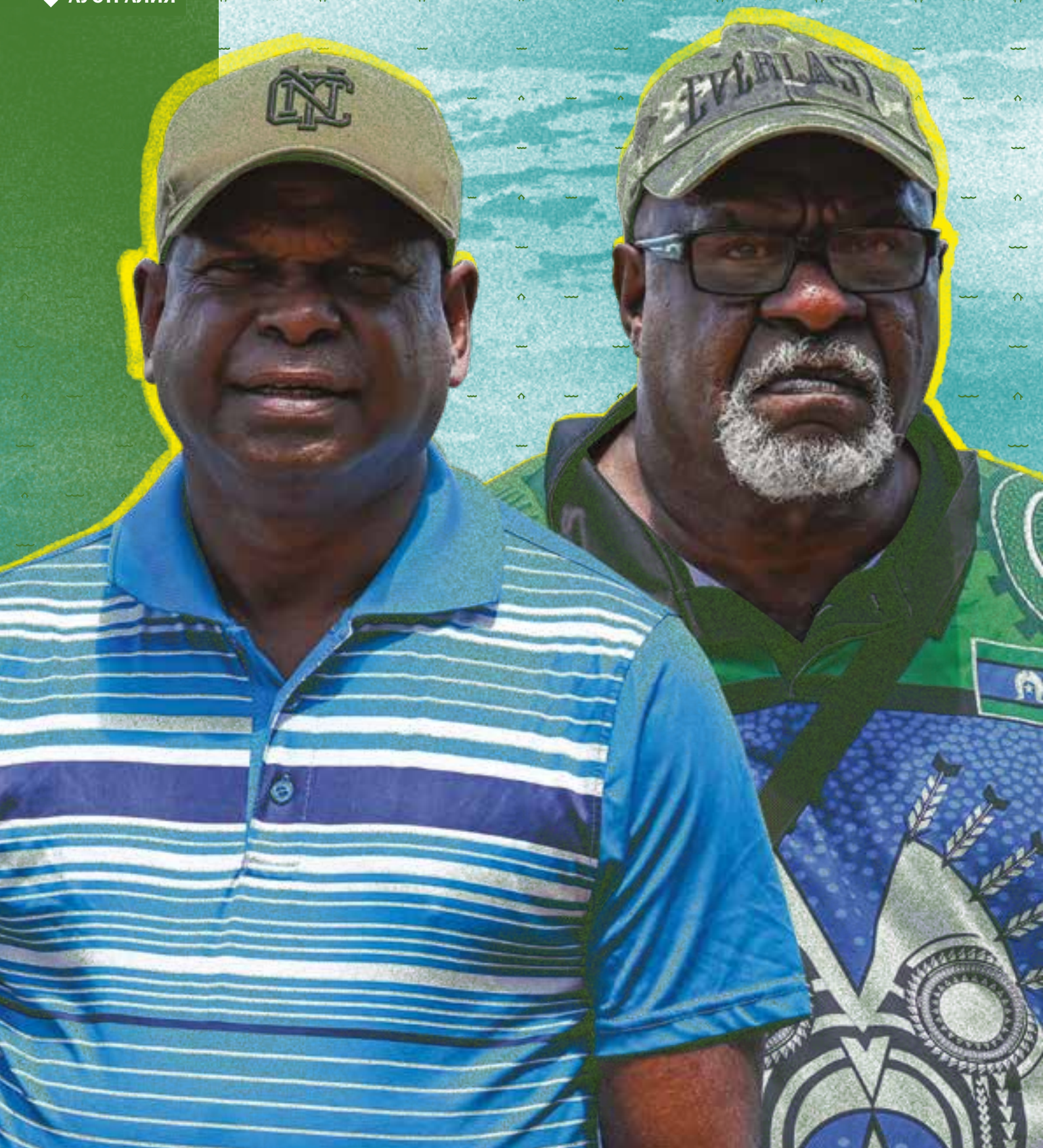
АТА-БАБА ЖЕРЛЕРІН САҚТАУ

ҮШІН КҮРЕС

📍 АУСТРАЛИЯ

ҚҰҚЫҚТАР
ҮШІН
ЖАЗ

AMNESTY
INTERNATIONAL

ҚҰҚЫҚТАР ҮШІН ЖАЗ

20 ЖЫЛДАН АСТАМ ӨМІР

ӨЗГЕРТЕР ХАТ ЖАЗУ

Бірен-саран адамдар біреудің қасында біріксе, нәтиже керемет бола алады.

Шамамен 20 жыл бұрын Польшада, белсенділердің шағын тобы 24 сағаттық хат жазу марафонын өткізді. Кейінгі жылдары бұл идея тарайды. Бүгінгі күні «Құқықтар үшін жаз» – адам құқықтары саласындағы әлемдегі ең ірі шара.

2001 жылғы 2 326 хаттан 2022 жылы 5,3 миллионнан астам хат, твиттер, қол қойылған петиция және басқа да әрекеттерге дейін, дүние жүзіндегі адамдар ынтымақтастық үшін география кедергі емес деген идеяның аясында өз сөздерінің күшін бірігуге пайдаланды. Бұл тұлғалар бірлесе отырып, осы жылдар ішінде 100-ден астам адамның өмірін өзгертуге, оларды азаптаудан, құдалаудан немесе әділетсіз түрмеде қамаудан босатуға көмектесті.

Тағы да, биылғы науқанға әлемнің түкпір-түкпірінен адам құқықтары бұзылғанына байланысты кісілер қатысады. Кейбіреулерінің құқықтарын өз үкіметтері, басқаларының полиция немесе тіпті ірі корпорациялар бұзған. Барлық бұзушылықтар олардың кім екеніне байланысты, тіпті жай ғана құқықтарын пайдаланғаны үшін. Біз бірге олардың құқықтары үшін күресе аламыз. «Құқықтар үшін жаз» арқылы олар бүкіл әлем бойынша мыңдаған адамдардан ынтымақтастық жеке хабарламаларын алады. Олардың жағдайлары қоғамның назарын аударып жатқанын білу оларға, олардың отбасыларына ұмытылыстарына сенімділік береді. Ал билікке тікелей хат жазып, олардан әділетсіздікті жою үшін дереу әрекет етуді талап ету арқылы біз әділетті және тең әлем жасай аламыз.

Хат жазу әрекеттерімен қатар Амнести Интернешнл осы адамдардың жағдайын өзгертуге күші бар адамдармен, мысалы, өз елдеріндегі саясаткерлермен сөйлеседі. «Құқықтар үшін жаз» қоғамдық іс-шаралар арқылы осы әділетсіздіктерді көрсетіп, әлеуметтік желілерде халықаралық назарды аударады.

Алдыңғы жылдардағы науқанға қатысқан адамдар мен топтар бұл әрекеттердің әсері жайлы хабарлайды және көп адамның оларға қамқорлық көрсететінін білуден алатын қуатты сипаттайды.

Көбінесе ел билігінің осы адамдарға, сондай-ақ осындай жағдайдағы басқа адамдар мен топтарға деген көзқарасында айтарлықтай өзгерістер болады. Айыптаулар алынып, адамдар қамаудан босатылуы мүмкін. Адамдарға адамгершілікпен қарап, әділетсіздікке қарсы жаңа заңдар немесе ережелер енгізіледі.

«Шын жүректен, бұл науқан мені тірі қалдырды, бұл олардың мені өлтіруіне кедергі болды, өйткені олар Сіздің бар екеніңізді біледі»

- Яни Силва,
қоршаған ортаны қорғаушы, 2021 ж.

БАСТАМАС БҰРЫН

Бұл адам құқықтарын оқыту сабағы мектеп сыныбы, қауымдастық тобы, отбасы немесе белсенді топ сияқты әртүрлі онлайн немесе офлайн орталарда өтуі мүмкін. Үйлестіруші ретінде Сіз сабақты мәнісі мен жұмыс істеп жатқан топқа жақсы сәйкес келтіріп, бейімдей аласыз. Мысалы, талқыланатын мәселелер туралы топтың қандай білімі бар екенін, топтың көлемін және белсенді қатысуға мүмкіндік беру үшін әрекетті қалай жақсы ұйымдастыру керектігін, сабақ өтетін ортаның жағдайын, оны жеке немесе онлайн жеткізуді, және мүмкін шектеулерді қарастыруыңыз мүмкін. Қатысушылар іс бойынша әрекет жасағысы келгенде, бұл олар үшін қауіпсіз екенін немесе еместігін талқылаңыз.

Іс-әрекеттердің барлығы оқушыларға тек ақпарат ғана ұсынылмайтын **қатыстыру оқыту әдістеріне** негізделген; олар істерге қатысты мәселелерді зерттейді, талқылайды, талдайды және сұрақ қояды. Бұл әдістеме қатысушыларға келесі мүмкіндіктер береді:

Негізгі құзыреттер мен дағдыларды **ДАМУ**

Өз пікірлерін **ҚАЛЫПТАСТЫРУ**, сұрақтар қою және ұсынылған мәселелерді тереңірек түсіну

Өз оқуына **ИЕ БОЛУ** және олардың қызығушылықтары, қабілеттері мен алаңдаушылықтары бойынша талқылауларды қалыптастыру

Оларға эмоционалды түрде араласу және өз көзқарастарын дамыту үшін қажетті **ОРЫН БОЛУ**

Антверпенде, Бельгияда, «Құқықтар үшін жаз» 2022 жылғы науқанында хат жазу шарасы.

Біз күресіп, қорғап жүрген адамдар туралы оқыңыз:
[amnesty.org/writeforrights](https://www.amnesty.org/writeforrights)

Еліңіздегі Амнести бөлімімен хабарласыңыз:
[amnesty.org/countries](https://www.amnesty.org/countries)

Твиттерде **#W4R23** хэштегі арқылы
[@Amnesty](https://twitter.com/Amnesty) парақшасына қолдау көрсетіңіз

Қатысу арқылы оқыту әдістерімен таныс болмасаңыз, бастамас бұрын Амнести Интернешнл ұйымының **жәрдемдесу нұсқаулығын** қараңыз: <https://www.amnesty.org/en/documents/ACT35/020/2011/en/>

Амнести Интернешнл адам құқықтары бойынша білім беру онлайн курстарын, соның ішінде құқық қорғаушылар туралы қысқаша курсты ұсынады, «Құқықтар үшін жаз» науқанымен таныстырады:
academy.amnesty.org/learn

СІЗДІҢ СӨЗДЕРІҢІЗ ҚҰАТТЫ

АҚТАЛҒАН БЕЛСЕНДІЛЕР

2020 жылғы мамыр айында үкіметке қарсы наразылық шеруін басқарғаннан кейін Сесилия Чимбири, Джоана Мамомбе және Нетсай Марова тұтқындалып, полиция бөлімшесіне жеткізілді, белгісі жоқ көлікке күштеп отырғызылды және Зимбабвенің Хараре қаласынан қуылды. Кейін оларды ұрып-соғып, азаптап, жол жиегінде қалдырған. Ауруханада жатқан кезде әйелдерге наразылық акциясына байланысты қылмыстық іс қозғалды. Кейін басынан өткерген ауыртпалықтар жайлы айтқандары үшін оларға өтірік айту және әділдікке кедергі келтіру деген айыптар тағылды. Нетсай бұл зорлықтан кейін Зимбабведен қашып кеткен. Олардың атынан жарты миллионнан астам әрекет жасалған «Құқықтар үшін жаз» 2022 жылғы науқанынан кейін Сесилия мен Джоананы Жоғарғы сот 2023 жылғы 4 шілдеде ақтады..

© Amnesty International/Вонгай Чивандза/Нураниа Мулли

ӨЛІМ ЖАЗАСЫНАН БОСАТЫЛДЫ

Оңтүстік Судандық Магай Матиоп Нгонг 2017 жылғы 14 қарашада кісі өлтіргені үшін өлім жазасына кесілген кезде мектеп оқушысы болған. Магай судьяға өлімнің оқыс оқиға екенін және ол кезде небәрі 15 жаста болғанын айтып берді. Дегенмен, қорғаушыға қол жеткізе алмаған Магайды адам өлтіргені үшін соттады. «Құқықтар үшін жаз» 2019 жылғы науқанында Магайға қатысты 700 000-нан астам іс-шара жасалды. 2022 жылғы наурыз айында Жоғарғы сот Магай сол кезде бала болғандықтан, оны босату керек деп келісті. Магай енді елден аман-есен шығып, өзі сияқты адамдарға көмектесуге бел буған.

АДАМ ҚҰҚЫҒЫН ҚОРҒАУШЫ БОСАТЫЛДЫ

Бернардо Каал Ксол, мұғалім және әке, Гватемаланың солтүстігіндегі Кахабон өзеніндегі гидроэлектр жобалардан зардап шеккен қауымдастықтарды қорғау үшін тынымсыз жұмыс істеді. 2018 жылғы қарашада оның құқық қорғау қызметіне кедергі келтіру үшін ол жалған айыппен жеті жылдан астам бас бостандығынан айырылды. «Құқықтар үшін жаз» 2021 жылғы науқан барысында Бернардоға қатысты жарты миллионнан астам іс-шара жасалды және 2022 жылғы наурызда ол түрмеден босатылды.

© Симона Далмассо

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ ТУРАЛЫ

Адам құқықтары – бұл біздің әрқайсымызға тиесілі негізгі бостандықтар мен қорғаулар. Олар жасына, ұлтына, жынысына, нәсіліне, наным-сеніміне және жеке бағдарына қарамастан қадір-қасиет, теңдік және өзара құрмет қағидаттарына негізделген.

Сіздің құқықтарыңыз – бұл сізге және басқаларға әділ қарым-қатынас жасау және өз өміріңіз туралы таңдау жасау мүмкіндігі. Бұл негізгі адам құқықтары – әмбебап: олар бәрімізге; әлемдегі барлық адамдарға тиесілі. Олар – ажырамас: оларды бізден тартып алу мүмкін емес. Және олар – бөлінбейтін және өзара тәуелді: олардың бәрі бірдей маңызды және өзара байланысты.

Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде жасалған қатыгездіктерден бері Адам құқықтарының жалпыға ортақ Декларациясынан басталатын адам құқықтары жөніндегі халықаралық құжаттар бүкіл әлемдегі өмірді жақсартуға арналған ұлттық, аймақтық және халықаралық заңнаманың берік негізін қамтамасыз етті. Адам құқықтарын үкіметтерге арналған заңдар ретінде қарастыруға болады. Олар үкіметтер мен мемлекеттік шенеуніктерге өздерінің юрисдикциясындағы, сондай-ақ шетелдегі адамдардың құқықтарын құрметтеу, қорғау және орындау бойынша міндеттер жүктейді.

Адам құқықтары тек практикалық мүмкіндіктер рұқсат етілгенде ғана орындалатын сән-салтанат емес.

© Амнести Интернешнл, Того

Ломе, Тогода «Құқықтар үшін жаз» 2022 жылғы науқаны іске қосылуы.

© БҰҰ суреті

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ ЖАЛПЫҒА ОРТАҚ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ (АҚЖОД)

АҚЖОД Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін жаңадан құрылған Біріккен Ұлттар Ұйымымен бірден жасалған. 1948 жылғы 10 желтоқсанда қабылданған күннен бастап ол халықаралық адам құқықтары жүйесінің негізін құрады. Дүние жүзіндегі әрбір мемлекет осы құжаттың 30-бабында айтылған жалпы қағидаттарды ұстануға келісті.

АҚЖОД өзі, оның аты айтып тұрғандай, декларация болып табылады. Бұл дүние жүзіндегі әрбір үкіметтің жеке адамдарға қарым-қатынаста белгілі бір стандарттарды ұстанатын ниетінің мәлімдемесі. Адам құқықтары халықаралық құқықтың бір бөлігіне айналды: АҚЖОД қабылданғаннан бері оның ұстамдары негізінде басқа да көптеген міндетті заңдар мен келісімдер жасалды. Дәл осы заңдар мен келісімдер Amnesty International сияқты ұйымдарға үкіметтерді «Құқықтар үшін жаз» істерінде атап өткен адамдарға көрсетілген қарым-қатынастан бас тартуға шақыруға негіз береді.

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ ЖАЛПЫҒА ОРТАҚ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ

 <p>АЗАМАТТЫҚ ҚҰҚЫҚТАР МЕН БОСТАНДЫҚТАР Өмір сүру құқығы, азапталмау және құл болмау бостандығы, кемсітпеу құқығы.</p>	<p>1-бап Қадір мен құқықтағы еркіндік пен теңдік</p> <p>2-бап Кемсітуге жол бермеу</p> <p>3-бап Адамның өмір сүру, бостандығы және қауіпсіздігіне ие болу құқығы</p> <p>4-бап Құл болмау бостандығы</p> <p>5-бап Азапталмау бостандығы</p>
 <p>ЗАҢДЫ ҚҰҚЫҚТАР Кінәсіз деп саналу құқығы, әділ сот құқығы, негізсіз қамауға алынбау құқығы.</p>	<p>6-бап Бәрі заңмен қорғалған</p> <p>7-бап Заң алдында бәрі тең</p> <p>8-бап Құқықтар бұзылған жағдайда өтемақы алу</p> <p>9-бап Ешқандай әділетсіз тұтқындау, қамау немесе қуғындау</p> <p>10-бап Әділ сот құқығы</p> <p>11-бап Кінәсіз дәлелденгенше кінәсіз</p> <p>14-бап Басқа елге барып, қорғауды сұрау құқығы</p>
 <p>ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰҚЫҚТАР Білім алуға, отбасын құруға және сақтауға, демалуға, денсаулықты сақтауға құқығы.</p>	<p>12-бап Құпиялылық және үйге, отбасылық өмірге ие болу құқығы</p> <p>13-бап Мемлекеттік шекара ішінде еркін өмір сүру және жүру бостандығы</p> <p>16-бап Үйлену және отбасын құру құқығы</p> <p>24-бап Демалу және бос уақытты өткізу құқығы</p> <p>26-бап Білім алу құқығы, оның ішінде тегін бастауыш білім</p>
 <p>ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАР Меншікке, жұмыс істеуге, тұрғын үйге, зейнетақыға, тиісті өмір сүру деңгейіне құқығы.</p>	<p>15-бап Өз ұлтына құқығы</p> <p>17-бап Меншікке және мүлікке иелік ету құқығы</p> <p>22-бап Әлеуметтік қамсыздандыру құқығы</p> <p>23-бап Әділ жалақыға жұмыс істеу және кәсіподаққа кіру құқығы</p> <p>25-бап Сіздің денсаулығыңыз бен әл-ауқатыңызға сәйкес келетін өмір сүру деңгейіне құқығыңыз</p>
 <p>САЯСИ ҚҰҚЫҚТАР Елді басқаруға қатысу құқығы, сайлау құқығы, бейбіт жиналу, сөз, сенім және дін бостандығына ие болу құқығы</p>	<p>18-бап Сенім бостандығы (соның ішінде діни сенім)</p> <p>19-бап Сөз бостандығы және ақпарат тарату құқығы</p> <p>20-бап Бірлестіктерге қосылу және басқалармен бейбіт жолмен кездесу еркіндігі</p> <p>21-бап Өз елін басқаруға қатысу құқығы</p>
 <p>МӘДЕНИ ҚҰҚЫҚТАР, ЫНТЫМАҚ ҚҰҚЫҚТАРЫ Қауымдастықтың мәдени өміріне қатысу құқығы.</p>	<p>27-бап Қауымдастықта мәдени өмірімен бөлісу құқығы</p> <p>28-бап Осы құқықтардың барлығы толық жүзеге асырылуы мүмкін халықаралық тәртіпке ие болу құқығы</p> <p>29-бап Басқалардың құқықтарын құрметтеу жауапкершілігі</p> <p>30-бап Бұл құқықтардың ешқайсысын тартып алуға болмайды!</p>

САБАҚ

КЛИМАТТЫҚ ӘДІЛЕТ

НЕГІЗГІ ҰҒЫМДАР

- Ежелгі Ұлттар Өкілдерінің құқықтары
- Климаттық әділет
- Өмір сүру, денсаулық, баспана, су және тамаққа қол жеткізу құқықтары
- Мәдени құқықтар

ОСЫ САБАҚ ТУРАЛЫ

Қатысушылар Аустралиядағы Торрес бұғазы аралдарының екі қоғам жетекшілері - Пабай аға мен Пол ағаның шынайы ісімен танысады. Олар климат өзгеруінің өмір сүру, қауымдастық пен мәдениетке тигізетін әсерімен және Аустралия үкіметінің парник газдары шығарындыларын азайтудағы сәтсіздігімен күресуде. Сабақтың бір бөлігі ретінде қатысушыларға Аустралия үкіметін адам құқықтарына сәйкес климатқа қатысты шаралар қабылдауға және Пабай аға мен Пол ағамен ынтымақтасуға шақыратын хат жазу ұсынылады.

ЖАС МӨЛШЕРІ 14+

КЕРЕКТІ УАҚЫТ

60 минут, «Әрекет ету» бөліміне қосымша уақыт керек болуы мүмкін.

ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІ

- Қатысушылар
- климат өзгеруінің адам құқықтарына салдарын **зерттейді**.
 - климат өзгеруінің жаһандық дағдарыс екенін, бірақ оның әсері бәріне бірдей емес екенін **түсінеді**.
 - климаттық әділет үшін күрес барысындағы байырғы халықтардың мәдени болмысы мен қозғалыстарының маңыздылығын **таниды**.
 - Амнести Интернешнл ұйымының «Құқықтар үшін жаз» науқаны туралы **біледі**.
 - Пабай аға мен Пол ағаға қолдау және ынтымақтастық білдіретін хаттар **жазады**.

МАТЕРИАЛДАР

- **Үлестірілме материал: Көрнекі ойын карталары** (12-бет)
- **Үлестірілме материал: Аустралияның Тұңғыш Ұлттары** (13-14-беттер)
- **Үлестірілме материал: Пабай аға мен Пол ағаның хикаясы** (15-бет)
- **ақ тақта немесе үлкен парақ** Көрнекі ойынға арналған
- **Қағаз бен түрлі-түсті қарындаштар**
- **Қаламдар, қағаз және конверттер** (хаттар жіберілсе)
- Қосымша: Пабай ағай мен Пол ағайдың бейнесі: [amnesty.org/w4r-videos](https://www.amnesty.org/w4r-videos)
- Қосымша: сайтындағы үлгі хаттар [amnesty.org/writeforrights/](https://www.amnesty.org/writeforrights/)

ДАЙЫНДЫҚ

- Үлестірілме материалды (13-14 беттер) және Пабай аға мен Пол ағаның хикаясын (15-бетте) оқыңыз.
- Көрнекі ойын карталарын басып шығарып, қиып алыңыз (12-бет)
- Басқа үлестірілме материалдарды басып шығарыңыз
- Қосымша: Адам құқықтарының жалпыға ортақ Декларациясын (АҚЖОД) басып шығарыңыз (5-бет)

КӨБІРЕК АҚПАРАТ

- Климаттық әділет, Пабай аға мен Пол аға туралы қосымша семинар материалдары: [amnesty.org.au/climate-justice-hre-resources/](https://www.amnesty.org.au/climate-justice-hre-resources/)
- Климат өзгеруі мен адам құқықтары туралы қосымша ақпарат: [amnesty.org/en/what-we-do/climate-change/](https://www.amnesty.org/en/what-we-do/climate-change/)
- Байырғы халықтардың құқықтары туралы қосымша ақпарат: [amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/](https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/)
- «Құқықтар үшін жаз» жайлы 20 минуттық курс: [academy.amnesty.org/learn/course/external/view/elearning/145/write-for-rights-a-short-guide](https://www.amnesty.org/learn/course/external/view/elearning/145/write-for-rights-a-short-guide)

САҚТЫҚ ШАРАЛАР

Бұл сабақ климат өзгеруін - жаһандық өмір мен мәдениетке әсер ететін, терең резонанс тудыратын тақырыпты зерттейді. Ол біздің ұжымдық болашағымыз туралы өсіп келе жатқан алаңдаушылықты көрсетеді, сондықтан үйлестірушілер әртүрлі эмоционалды жауаптарды сезімталдықпен қабылдауға дайын болуы керек. Төзімділік пен түсіністікті арттыру үшін үйлестірушілерге ашық диалогқа ықпал ететін және қатысушыларға сенімділік беретін қолдаушы ортаны құру ұсынылады. Үйлестірушілер қатысушылардың осы өзекті жаһандық мәселеге оң үлес қосу үшін ақпараттанған, күш-қуат алған және шабыттанған сезіммен кетулерін қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады.

1. КІРІСПЕ: КЛИМАТ ӨЗГЕРІСІНІҢ КӨРСЕТІЛІМІ

20 МИНУТ

Климат өзгеруінің әртүрлі әсерлерін көрсететін карталарды дайындаңыз немесе баламалы түрде 12-беттен «**Көрнекі ойын карталарын**» басып шығарып, қиып алыңыз. Қатысушыларды екі топқа бөліңіз. Топтарға климат өзгеруі мәселесі бойынша сурет салу және болжау ойынына қатысатындарын айтыңыз. Әр раундта А тобының жаңа ойыншысы картаны таңдап, ақ тақтада немесе үлкен парақта тұжырымдаманың сызбасын сызуды жалғастырады, ал өз тобының басқа мүшелері бейнеленген климаттық өзгерістің әсерін болжауға тырысады. Әрбір айналым бір минутпен шектеледі, ал сурет салып жатқан ойыншыға әріптер мен сөздерді қолдануға рұқсат етілмейді. А тобының кезегінен кейін, Б тобының сурет салатын ойыншыны таңдау мүмкіндігі болады, ал қалған топ мүшелері болжайды.

Бірнеше раунд ойнаңыз. Белгіленген уақыт ішінде ең көп дұрыс болжам жасаған команда жеңеді.

Қатысушылар адам құқықтарымен бірінші рет танысып жатса, 4-беттегі ақпаратты пайдалана отырып, олардың не екенін түсіндіруден бастау керек. Сол сияқты, осы мәселені бірінші рет зерттеп жатқан қатысушылар үшін климат өзгеруі туралы негізгі түсінігін қалыптастырыңыз.

Талқылауды жүргізу үшін келесі кеңестердің кейбірін пайдалануға болады. Қосымша түрде әрбір қатысушы үшін **оңайлатылған АҚЖОД** көшірмелерін басып шығаруға болады (5-бет).

Мұздықтардың еруі: қар мен мұздың еруі Арктика аймақтарында тұратын байырғы халықтардың құқықтарына қалай әсер етеді?

Болжамды жауаптардың бірі: Бұл мәдени құқықтарына қауіп төндіреді, өйткені олардың мұзды ортаға өте бейімделген өмір салты бұзылады.

Теңіз деңгейінің көтерілуі: теңіз деңгейінің көтерілуі адамдардың құқықтарына қалай әсер етеді?

Болжамды жауаптардың бірі: Бұл адамдардың қоныс аударуына әкеліп, қауіпсіз баспанаға қол жеткізу құқығын бұзуы мүмкін.

Орман өрттері: орман өрттері адам құқықтарына қалай қатысты?

Болжамды жауаптардың бірі: Орман өрттері үйлер мен тіршілік құралдарын қиратып, тиісті өмір сүру деңгейіне ие болу құқығын бұзуы мүмкін.

Құрғақшылық: құрғақшылық адам құқықтарына қалай әсер етеді?

Болжамды жауаптардың бірі: Құрғақшылық азық-түлік пен су тапшылығына әкеліп, тамақ пен суға қол жеткізу құқықтарына қауіп төндіреді.

Су тасқыны: су тасқыны адам құқығын қалай бұзады?

Болжамды жауаптардың бірі: Су тасқыны адам өліміне әкелуі және үйлерді қиратуы мүмкін, бұл өмір сүру құқығына және қауіпсіз баспанаға ие болу құқығына әсер етеді.

Толқын су тасқыны: толқын су тасқыны адам құқығына қалай әсер етеді?

Болжамды жауаптардың бірі: Толқын су тасқыны бақшалар мен ауылшаруашылық алқаптарын ластап, топырақты тұзды етеді, бұл азық-түлік өсіру қабілетіне әсер етеді. Бұл өмір сүруге кедергі келтіруі және тамаққа қол жеткізу құқығын бұзуы мүмкін.

Топырақ эрозиясы және деградациясы: Топырақ эрозиясы мен деградациясы адам құқықтарына қалай әсер етеді?

Болжамды жауаптардың бірі: Топырақ эрозиясы мен деградациясы азық-түлік қауіпсіздігіне, ауыл шаруашылығына және шағын шаруашылардың өмір сүруіне қауіп төндіреді, олардың тамаққа қол жеткізу және еңбек құқықтарына әсер етеді.

Ыстық толқындар: ыстық толқындары адам құқықтарына қалай әсер етеді?

Болжамды жауаптардың бірі: Ыстық толқындар денсаулық пен өмір құқықтарына әсер етіп, денсаулыққа қатысты мәселелерге, тіпті өлімге әкелуі мүмкін.

Күшті дауылдар: күшті дауылдар адам құқықтарына қалай әсер етеді?

Болжамды жауаптардың бірі: Олар өмірге, тұрғын үйге және денсаулыққа қол жеткізу құқықтарын қоса алғанда, көптеген құқықтарға әсер етіп, көптеген адамдардың өліміне, қоныс аударуына және қоғамдардың жойылуына әкелуі мүмкін.

Адамдардың қоныс аударуы («климаттық босқындар»): Климаттың өзгеруіне байланысты адамдардың қоныс аударуы олардың адам құқықтарын қалай бұзады?

Болжамды жауаптардың бірі: Көшіру көптеген құқықтарға, соның ішінде қауіпсіз тұрғын үйге қол жеткізу, еңбек пен денсаулыққа ие болу құқықтарын бұзады. Байырғы халықтар ата-баба жерінен біржола көшірілетін болса, олардың мәдениетіне, өмір сүру салтына және өзін-өзі белгілеу құқығына нұқсан келтіруі мүмкін.

10 МИНУТ

2. ОЙ ЖҮГІРТУ: МЕНІҢ ҚОҒАМЫМДЫ СУРЕТТЕУ

Қатысушыларды көздерін жұмып, үйлерін, қауымдастықтарын және оларды қоршаған табиғи ортадағы сұлулықты елестетуге шақырыңыз. Оларды климаттың өзгеруіне байланысты бұл жерлер қалай өзгеруі мүмкін, оларды қорғауға және сақтауға қалай оң үлес қоса алатыны туралы ойлануға шақырыңыз.

Қатысушыларға қағаз және түрлі-түсті қарындаштар беріңіз. Олардан үйлерін немесе қауымдастықтарын суретке салуды сұраңыз. Оларды климат өзгеруінің ықтимал қиындықтарын көрсететін элементтерді қосуға шақырыңыз (мысалы, ауа-райының өзгеруі, ландшафттардың өзгеруі), бірақ тұрақтылық, бейімделу және позитивті трансформация белгілерінің қосылуына көбірек назар аударыңыз.

Қатысушылар сурет салып жатқанда, «климаттық әділет» түсінігін енгізіңіз. Қатысушылардың қауымдастықтарындағы климаттық әділет қандай болады? Кімге және қалай әсер етеді? Мысалы, мектепке немесе жұмысқа бару, тұтыну және жуу үшін қауіпсіз ауыз суға қол жеткізу және т.б. Қазіргі уақытта кімге көбірек қауіп төнеді? Мысалы, мүгедектер, қарттар, әйелдер мен балалар.

Климаттық әділет шығарындыларды азайту және біздің қоршаған ортамыздан басқа көп нәрсеге қатысты. Бұл климаттық дағдарыстың негізгі себептері мен салдарын және климаттың өзгеруі елдер арасында және ішіндегі теңсіздікті қалай арттыратынын (Құқығына қарай, 19.10.2023) (Құқығына қарай, 19.10.2023) мойындау туралы. Климаттық әділет – климаттық дағдарыстан ең көп зардап шеккен топтар мен қауымдастықтардың көзқарастары, білімдері мен талаптарының орталығына климаттық әрекетті қоюдан бастап, осындай әділетсіздіктерді шешуге бағытталған тәсіл. Ол климат өзгеруінің салдары мен шешімдерінің әділ және тең болатын тәсілдермен бөлісілуін қамтамасыз етеді, мысалы, климаттың өзгеруінен ең көп зардап шеккен елдер мен қауымдастықтарға, олардың мәселеге аз үлес қосқанына қарамастан, қаржылық көмек пен технологиялық қолдау көрсету арқылы.

Бірнеше еріктілерді өз суреттерімен бөлісуге және климаттың өзгеруіне белсенді түрде бейімделіп, гүлденіп жатқан үйлерін немесе қауымдастықтарын қалай елестететінін айтуға шақырыңыз.

20 МИНУТ

3. МЕНІҢ АРАЛЫМ, МЕНІҢ ҮЙІМ:

ПАБАЙ АҒА МЕН ПОЛ АҒА ӘҢГІМЕСІ

Бүкіл әлемде адамдар өз қауымдастықтарын климат өзгеруінен қорғау үшін әрекет етіп жатқанын түсіндіріңіз және біз Аустралиядан екі қауымдастық көшбасшысы Аустралия үкіметін климат өзгеруі олардың аралдары мен мәдениетін жоюдың алдын алмағаны үшін сотқа бергені туралы бір оқиғаны қарастырамыз.

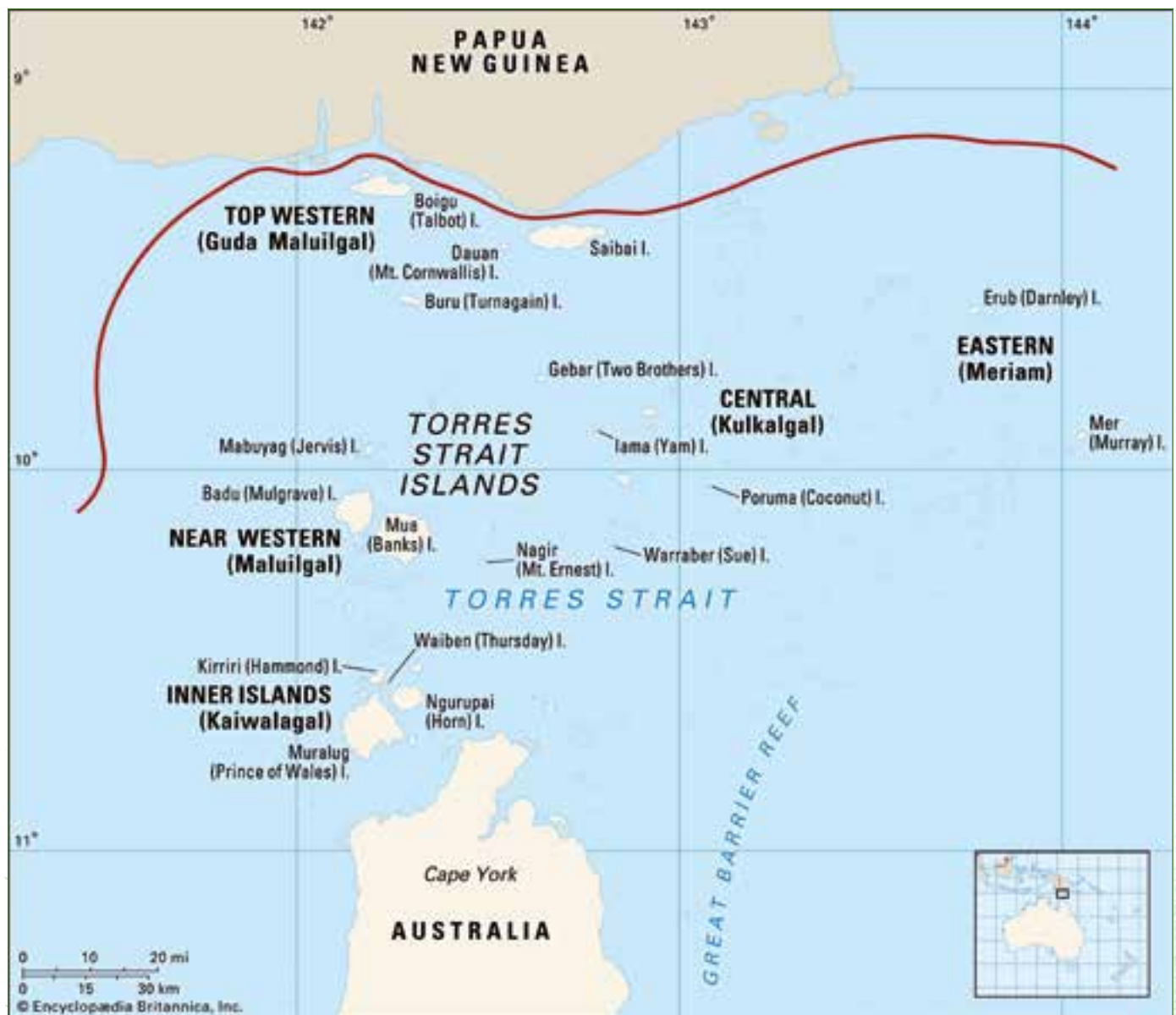
Қатысушылармен **Пабай ағай мен Пол ағайдың әңгімесінің** (15-бет) және **Аустралидағы Тұңғыш Ұлттардың** (13-14-беттер) көшірмелерін бөлісіңіз. Қатысушыларға оларды оқуға бірнеше минут беріңіз.

Сұрақтарға жауап алу арқылы олардың әңгімесі туралы ой жүгіртіңіз:

- **Пабай аға мен Пол аға туралы естігеннен кейін қандай сезімде болдыңыз?**
- **Пабай аға мен Пол аға - Тұңғыш Ұлт өкілдері. Біз климат өзгеруі мен адам құқықтарын талқылағанда бұның қандай маңызы бар?**
- **Пабай аға мен Пол аға «егер біз жеңсек, бұл біздің қоғамдастықтарды ғана қорғамайды, біз барлығын қауіпсіздікте сақтаймыз» деді. Олар мұнымен не айтқысы келді деп ойлайсыз?**
- **Пабай аға мен Пол ағаның күресінің бізге және қалған әлемге қаншалықты қатысы бар?**
- **Бұл әңгімеде Сізге не үміт береді?**

Климаттың өзгеруі жаһандық құбылыс болғанымен, оның әсерлері біркелкі емес екенін түсіндіру арқылы шараны аяқтаңыз. Тұңғыш Ұлттар мен байырғы халықтар климаттық дағдарыстан пропорционалды түрде зардап шегеді және өздерінің ата-баба жерлері мен мәдени ерекшелігін жоғалту қаупіне ұшырайды. Олар сондай-ақ қазба отын жобаларына қарсы тұру және бүкіл әлем үкіметтерінен күшейтілген шараларды талап ету үшін күресті басқарады. Біріккен Ұлттар Ұйымының Байырғы Халықтардың Құқықтары туралы Декларациясында байырғы халықтардың өз мәдениетінің жойылуына ұшырамау, мәдени дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын орындау және өз жерлерімен ерекше рухани қарым-қатынастарын сақтау құқықтарын мойындайды. Климат өзгеруінің салдары, соның ішінде киелі мәдени орындардың қолайсыз ауа-райының әсерінен су астында қалуы және жоғалуы, қарқындылығы жоғарылайтын жиі тропикалық дауылдар және теңіз деңгейінің көтерілуі – бұл құқықтарға үлкен қауіп төндіреді. Сондықтан климаттық әділет, адам құқықтары және Тұңғыш Ұлттар мен байырғы халықтарға әсері арасындағы байланысқа ерекше назар аудару өте маңызды.

Қосымша: Егер қосымша уақытыңыз болса, төмендегі **географиялық картадан** Пабай аға мен Пол ағаның тұратын жерін көрсетіңіз, ал 11-беттегі **суреттер** арқылы олардың жерлері қандай екенін көрсетіңіз.

4. ӘРЕКЕТ ЕТУ

10 МИНУТ

Амнести Интернешнл ұйымының “Құқықтар үшін жаз” науқаны туралы түсіндіріңіз. Амнести Интернешнл ұйымының адамдарды Пабай аға мен Пол ағамен ынтымақтасуға және климаттық жағдай бойынша шұғыл шараларды талап етуге шақыратынын түсіндіріңіз. Өткен жылғы науқаннан хат жазу және басқа әрекеттерді орындау қаншалықты сәтті бола алатынын көрсететін мысалдар келтіріңіз (3-бет), немесе «Құқықтар үшін жаз 2014» науқаны кезінде адамдардың әрекеттері өлім жазасына кесілген Моисей Акатугбаның бостандыққа шығуына әкелгені жайлы мына бір минуттық видеоны қараңыз: youtu.be/8cU6EPY5r_c (тек ағылшын тілінде қол жетімді).

Қатысушыларға мұнда табуға болатын Пабай аға мен Пол ағаның видеосын көрсетіңіз: www.amnesty.org/w4r-videos (ағылшын тілінде қолжетімді).

Қатысушыларға берілген уақыт жеткіліксіз болса, оларды кейін мұны қалай жасау керектігін ұйымдастыруға немесе әрекеттерді топтар арасында бөлуге шақырыңыз. Оларды шығармашылыққа баулыңыз.

ХАТ ЖАЗУ

Қатысушыларды оң жақтағы байланыс ақпаратын пайдаланып Аустралияның премьер-министріне хат жазуға шақырыңыз.

- Премьер-министрге өзіңіз туралы бірдеңе айтыңыз, бұл жеке хат болсын.
- Пабай аға мен Пол ағаның ісінде Сізді не толғандыратынын айтыңыз.
- Неліктен үкіметтердің адам құқықтарына сәйкес климаттық шараларды қабылдауы маңызды деп ойлайтыныңызды айтыңыз.
- Оған **Оған үздік ғылыми зерттеулерге сәйкес, жаһандық жылынды 1.5°C-қа дейін шектеу жөніндегі халықаралық міндеттемеге сәйкес парниктік газдар шығарындыларын жылдам азайту арқылы Торрес бұғазындағы Тұңғыш Ұлттар қауымдастықтарының құқықтарын қорғауды айтыңыз.**

Аустралияның премьер-министрі

6022 Пошта жәшігі
Өкілдер палатасы
Парламент үйі
Канберра ААТ 2600
Аустралия

Сәлемдесу: Құрметті Премьер-Министр

Email: pm.gov.au/contact
Facebook: [facebook.com/AlboMP](https://www.facebook.com/AlboMP)
Twitter / X: @AlboMP
Instagram: @albomp

Хэштегтер: #PabaiVCmth #W4R23

ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ КӨРСЕТУ

Пабай аға мен Пол ағаға сенетініңізді көрсетіңіз. Оларға ынтымақтастық және үміт туралы хабарламаңызды жіберіңіз және Торрес бұғазының халықтарына олардың аралдағы үйлерін қорғау үшін күресінде қолдайтыныңызды көрсетіңіз. Хабарламаңызды оң жақтағы мекенжайға жіберіңіз. Өзіңіздің кім екеніңіз, қайдан екеніңіз, неліктен көңіл бөлетініңіз және Сізді алаңдататын климат мәселесі туралы айтып өтіңіз. Пабай аға мен Пол аға әлемнің түкпір-түкпірінен қолдау алғанына қатты қуанады.

Кейбір шығармашылық идеялар:

- Хатыңызды жасау үшін алдыңғы әрекеттегі суреттеріңізді пайдаланыңыз.
- Пол аға мен Пабай ағаның тотемдері – қолтырауын, ит және картоп жапырағы (сондай-ақ бейбітшілік белгісі). Бұл белгілерді өз өнеріңізде және шығармашылық идеяларыңызда құрметпен пайдаланыңыз. Басқа белгілерге су, толқындар, аралдар және каноэ жатады. Көк, жасыл, ақ және қара - Торрес бұғазының түстері.

Пабай аға мен Пол аға ағылшын тілінде және Бойгу мен Сайбай аралдарында сөйлейтін Калау Кавау Я тілінде сөйлейді. Сіз бұл мысал хабарламаны қоса аласыз:

Мұра калмей сипа (Калау Кавау Я)

Бірге біз бірміз (Қазақша)

Пабай аға мен Пол аға

Амнести Интернешнл Аустралия
Locked bag 23
Broadway, NSW, 2007
Аустралия

© Талей Әлі

© Пабай Пабай

© Талей Әлі

© Талей Әлі

Жоғарыда: Пабай ағаның су басқан бағы, Бойгу аралы.

Сол жақта, жоғарыдан төменге қарай: әуеден Бойгу аралы; Бойгу аралындағы жолдар жарылып, су басқан.

Пол аға ландшафттағы өзгерістер қауымдастықтың өмір салтына қалай қауіп төндіретінін сипаттайды:

«Ауа райы өзгерді, жыл мезгілдері өзгерді....

Жер қалмады.... [су басудан] қауіпке төнген жерлер – зиратымыз, үйлеріміз, бақша төсектеріміз, жеріміз.... біз үшін бұл қазірдің өзінде болып жатыр».

ҮЛІСТІРМЕЛІ МАТЕРИАЛДАР

КӨРНЕКІ ОЙЫН КАРТАЛАРЫ

ЕРІП ЖАТҚАН МҰЗДЫҚТАР

ТЕҢІЗ ДЕҢГЕЙІНІҢ
КӨТЕРІЛУІ

ОРМАН ӨРТТЕРІ

ҚҰРҒАҚТЫҚ

СУ ТАСҚЫНЫ

ЫСТЫҚ ТОЛҚЫНДАРЫ

КҮШТІ ДАУЫЛДАР

АДАМДАРДЫҢ ҚОҢЫС
АУДАРУЫ («КЛИМАТТЫҚ
БОСҚЫНДАР»)

ТОЛҚЫН СУ ТАСҚЫНДАРЫ

ТОПЫРАҚ ЭРОЗИЯСЫ
ЖӘНЕ ДЕГРАДАЦИЯСЫ

ҮЛЕСТІРМЕЛІ МАТЕРИАЛДАР

АУСТРАЛИЯНЫҢ ТҰҢҒЫШ ҰЛТТАРЫ

Пабай Пабай аға мен Пол Кабай аға - Торрес бұғазындағы Бойгу және Сайбай аралдарының Тұңғыш Ұлттары (байырғы) адамдары және дәстүрлі иелері. Олардың аралдық үйлері Аустралияның ең солтүстік бөлігін құрайды және Папуа-Жаңа Гвинеяның оңтүстік жағалауынан 4 км қашықтықта орналасқан. Олардың отбасы мыңдаған жылдар бойы елінде (олармен байланыстырылған жер, су және теңіздерде) берекелі болған. Бірақ қазір оларға бәрін жоғалтып алу қаупі төніп тұр. Аралдардың екеуі де шағын және аласа, сондықтан олар климат өзгеруінің зиянды әсеріне ерекше ұшырайды.

Теңіздердің көтерілуі, температураның жоғарылауы және биотүрліліктің жоғалуы қауымдастықтардың сау қоршаған ортаға, өзін-өзі юелгілеуге, мәдениетке, денсаулыққа, тұрғын үйге, тамақ пен суға қол жеткізу құқықтарын пайдалануына кедергі келтіруде. Жақын болашақта климаттың өзгеруі Торрес бұғазы аралдары тұрғындарының өмір сүру құқығы мен аман қалуына үлкен қауіп төндіреді.

Пабай аға мен Пол ағаның ісі және олардың қауымдастықтары Аустралиядағы көптеген Тұңғыш Ұлттар қауымдастықтары мен дүние жүзіндегі байырғы халықтардың жағдайының эмблемасы болып табылады. Пабай аға мен Пол аға өздерінің құқықтары мен қауымдастықтарын қорғау үшін күресіп жатқан Тынық мұхитындағы Тұңғыш Ұлттар көшбасшыларымен және белсенділерімен иық тірестіруде.

Аустралия үкіметі климат өзгеруіне қатысты шұғыл және байыпты шаралар қабылдаса, Пабай аға, Пол ағаның және олардың балалары өмірінде көптеген Торрес бұғазы аралдарының тұруға жарамсыз болып қалуына байланысты, тұрғындары туған жерлерін тастап кетуге мәжбүр болуы ықтимал.

Пабай аға мен Пол аға Мысырдағы COP27 климаттың өзгеруі жайлы конференциясында, 2022 ж. қараша.

ҮЛЕСТІРМЕЛІ МАТЕРИАЛДАР

САҚТАУ ҮШІН КҮРЕС

Кетуге мәжбүр болу, сөзсіз, олардың елмен байланысының үзілуін білдіреді, осылайша әлемдегі ең көне тірі мәдениетке жататын мыңдаған жылдық дәстүрлер мен байланыстың жойылуы және Торрес бұғазы аралдары тұрғындарының ұлттық бірегейлігінің жойылуына әкеледі.

Пабай аға мен Пол аға бірге Аустралиядағы климаттық дағдарыстың алдыңғы шебінде тұратын Торрес бұғазы аралдарын үй деп атайтын мыңдаған адамдардың қатарында. Олар тым кеш болмай тұрып, өздерінің адам құқықтары мен қауымдастықтарын қорғауға бел буды. Олар болашақ ұрпаққа не қалдыратыны және аралдар мұхит астында жоғалып кетсе, мыңдаған жылдар бойы ата-бабадан жалғасып келе жатқан мәдениеті жоғалатынына қатты алаңдайды.

«Салт жасайтын киелі жерлеріміз, ата-бабамыздан мыңдаған жылдар бойы жалғасып келе жатқан біліміміз бен Елмен байланысымыз жоғалып кетуі мүмкін. Егер үкімет бағытты өзгертпесе, үйлеріміз көтеріліп жатқан теңіздер астында жоғалып кетуі мүмкін және біз кім екенімізді, мәдениетіміз бен руханиятымызды жоғалтамыз».

Пабай аға мен Пол аға

Ел: Бұл терминді байырғы халықтар өздері байланыстыратын жерлерді, су жолдарын және теңіздерді сипаттау үшін жиі қолданады. Терминде құқық, жер, әдет-ғұрып, тіл, рухани наным, мәдени тәжірибе, материалдық азық-түлік, отбасы және болмыс туралы күрделі түсініктер бар.

Тұңғыш Ұлттар: 1788 жылы Аустралияны британдықтар басып алғанда, жергілікті халықтар өздерінің егемендігінен бас тартқан жоқ. Аустралияда жүздеген байырғы ұлттар бар. Әрқайсысының аты, тілі, мәдени-рухани сенімдері мен әдет-ғұрыптары бар. Олардың кейбіреулері бір-бірінен ерекшеленеді, ал кейбіреулері ұлттар мен халықтар арасында ұқсас келеді.

Дәстүрлі меншік иелері: бұл аумаққа рухани немесе мәдени қатысы бар немесе сол аумақты туған жері ретінде санайтын, және дәстүрлі заң бойынша құрлық пен теңізде құқықтары мен мүдделері бар аборигендік және Торрес бұғазының аралдарынан шыққан адамдар. Пабай аға – Бойгудың дәстүрлі иесі, Пол аға – Сайбайдың дәстүрлі иесі.

Аға: Бұл Торрес бұғазындағы және Аустралиядағы басқа Тұңғыш Ұлттар арасында қауымдастық көшбасшыларына құрмет көрсету термині.

© Руби Митчелл / Грата Қоры

© Руби Митчелл / Грата Қоры

Үстінде: Пол аға дәстүрлі тоқылған төсенішті ұстап тұр.

Төменгі жағында: Пабай аға Торрес бұғазы аралдарының тұрғындары арасында салтанатты мақсатта қолданылатын бу қабығын ұстап тұр.

ПАБАЙ АҒА МЕН ПОЛ

АҒАНЫҢ ОҚИҒАСЫ

Аустралия

Пабай аға мен Пол аға - Торрес бұғазындағы Аустралияның солтүстік бөлігіндегі Гуда Малуйлигал ұлтының қауымдастық көшбасшылары. Олардың байырғы ата-бабалары мыңдаған жылдар бойы аралдарда өмір сүрген.

Енді климаттың өзгеруіне байланысты олардың өмір салты, дәстүрлі білім жүйесі, мәдени тәжірибелері мен ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан рухани байланыстары мәңгілікке үзілуі мүмкін. Теңіз деңгейінің көтерілуі жыл сайын жағажайларды жыртып, қасиетті мәдени орындар мен олардың ата-бабалары жерленген зираттарды қиратып, азық-түлік бақтарын қиратып, аралдардың инфрақұрылымына қауіп төндіруде.

Өз қауымдары құрмет белгісі ретінде «аға» деп атайтын Пабай аға мен Пол аға сотқа жүгінді. Олар Аустралия үкіметі климаттың өзгеруінен болатын зиянның алдын алу үшін жеткіліксіз шаралар қабылдап жатыр, соның салдарынан олардың жерлері мен мәдениеті жойылды деп мәлімдейді.

Шұғыл шаралар қабылданбаса, көптеген Торрес бұғазы аралдарының үлкен бөліктері тұруға жарамсыз болғанынан, олардың тұрғындары жақын жылдары туған жерлерін тастап кетуге мәжбүр болады. Бұл қауымдастықтар үшін жойқын болар еді. Пабай ағамыз айтқандай: «Біз бұл аралдарда туылғанбыз, олар біздің анамыз, біздің болмысымыз, біз өзіміз. Мыңдаған жылдар бойы біздің жауынгер отбасылар Отанымызды бізден тартып алуға тырысқандардың барлығына қарсы күресті. Бірақ қазір біз климаттың өзгеруімен күресте жеңіліп қалуымыз мүмкін».

© Руби Митчелл / Графа Қоры

© Бианка Ценки

© Талей Әну

Жоғарыда: Пабай аға (с) және Пол ағай (о).

Ортада: Пабай аға мен Пол аға Мысырдағы COP27 климат өзгеруі жайлы конференциясында, 2022 ж. қараша.

Астыңда: Пабай аға мен Пол аға.

АМНЕСТИ ИНТЕРНЕСНЛ ТУРАЛЫ

Амнести Интернешнл – 10 миллион адамнан тұратын қозғалыс, ол барша адамзатты жұмылдырады және бәріміздің адам құқықтарымыздан ләззат алуымыз үшін өзгерістерге ұмтылады. Біздің арманымыз – билік басындағылар уәделерін орындайтын, халықаралық құқықты құрметтейтін және жауап беретін әлем. Біз кез келген уақытта және қай жерде қиянат орын алса, ақиқатты зерттеп, әшкерелейміз. Біз үкіметтерге, сондай-ақ компаниялар сияқты басқа да күшті топтарға ойымызды алға тартамыз, олардың уәделерін орындайтынына және халықаралық құқықты құрметтейтініне көз жеткіземіз. Бізбен жұмыс істейтін адамдар туралы әсерлі оқиғаларды айта отырып, біз бүкіл әлем бойынша миллиондаған қолдаушыларды өзгерістер үшін науқанға және майдандағы белсенділерді қорғауға жұмылдырамыз. Біз адамдарға білім беру және оқыту арқылы өз құқықтарын талап етуді қолдаймыз.

Біздің жұмысымыз өлім жазасын алып тастаудан жыныстық және репродуктивті құқықтарды ілгерілетуге дейін, кемсітушілікпен күресуден босқындар мен мигранттардың құқықтарын қорғауға дейін адамдарды қорғап, оларға мүмкіндік береді. Біз азаптаушыларды жауапқа тартуға, қатыгез заңдарды өзгертуге және өз пікірін білдіргені үшін түрмеге жабылған адамдарды босатуға көмектесеміз. Біз бостандығына немесе қадір-қасиетіне қатер төнген кез келген және әркімнің атынан сөйлейміз.

© Амнести Интернешнл 2023

Басқаша айтылмаса, бұл құжаттағы мазмұн Creative Commons (атрибуция, коммерциялық емес, туынды құралдар жоқ, халықаралық 4.0) лицензиясы бойынша лицензияланған.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Қосымша ақпарат алу үшін біздің веб-сайттағы рұқсаттар бетіне кіріңіз: www.amnesty.org
Материал Амнести Интернешнл ұйымынан басқа авторлық құқық иесіне тиесілі болса, бұл материал Creative Commons лицензиясына жатпайды.

Алғаш рет 2023 жылы Amnesty International Ltd шығарылды
Peter Benenson House,
1 Easton Street
Лондон WC1X 0DW, UK

Қыркүйек 2023

Индекс: POL 32/7063/2023 Kazakh

Түпнұсқа тілі: Ағылшын

Барлық суреттер, басқаша көрсетілмесе, © Amnesty International.

Мұқаба суреті © Талей Элу

amnesty.org

ҚҰҚЫҚТАР
ҮШІН
ЖАЗ

AMNESTY
INTERNATIONAL

